

TEMA EDİTÖRLERİNDEN

İLETİŞİM FELSEFESİ ÜZERİNE

Burcu Canar (BC): Profesör Chang, iletişim felsefesi üzerine bir sayı hazırlamak; pek çok açıdan benim için benzersiz bir deneyimdi ve sözlerime, desteğinizi ve yol göstericiliğiniz için minnettarlığımı ifade ederek başlamak isterim. İletişim Felsefesi sayısını, içinde ne varsa onu özetleyerek tanıtmak yerine *Moment Dergi*'nin tema editörleri olmakla ilgili deneyimlerimizi ve düşüncelerimizi paylaşmaya karar verdik ve böylece bu diyalog ortaya çıktı. Dilerseniz, bu sayı için nasıl birlikte çalışmaya karar verdiğimizizi ve neden özellikle iletişim felsefesi üzerine çalıştığımızızı anlatarak başlayabiliriz.

Briankle G. Chang (BGC): Bu özel sayıda, benim için büyük öneme sahip bir konuda çalışmak muhteşemdi ve eminim senin için de öyleydi. Dolayısıyla iyi niyetleriyle ve yardımlarıyla bu sayının ortaya çıkmasını sağlayan sana ve *Moment*'le ilgilenen tüm arkadaşlara ve meslektaşlara teşekkür ederim.

İletişim felsefesi olarak adlandırılan alanla ilgilenmemin bir süre öncesine kadar giden çok basit bir nedeni var. Üniversitede çift ana dalını gazetecilik ve felsefede yapan biri olarak, iletişim derslerinde verilen okumalarla başım dertteydi. Okumalar bana yüzeysel oldukları kadar sıkıcı görünürdü ve bu okumalar -deyim yerindeyse- aptalcaydı ve belki de yanlıştı. Bu elbette mümkündü -ama o zamanlar bunu bilmiyordum- okumalar kötü bir şekilde seçilmişti ve tamamıyla bu alanın örnekleri olarak ele alınmamaları gerekirdi. Her hâlükârda, o zamanlarda düşündüğüm -ki hâlâ böyle düşünüyorum, "iletişim" veya "medya" gibi sözcükleri veya düşünceleri kavramsal çözümlenmeye tabi tutmamız gerekir. Böylece ne söylediğimiz ve ne

yaptığımız hakkında açık oluruz. Ve dün olduğu gibi bugün de bunun nasıl yapılacağına ilişkin bildiğim tek yöntem, onları filozofların kavramlarını ele aldığı gibi ele almak. Bu basitçe benim düşüncemdir ki “iletişim”, “medya” gibi düşüncelerin veya sözcüklerin - felsefedeki bütün o büyük düşünce ve sözcüklerden söz etmiyorum bile- araştırma nesnesi olarak oluşturulmadan önce ayırt edilebilir kavram formasyonuna dönüşmeleri gerekir. Bir şekilde, daha önce söylediğim gibi, benim iletişim felsefesine ilgimin kaynağında bir akademisyen olarak ne düşündüğüm, ne okuduğum ve ne yazdığım hakkında açık olma isteği var. Çeşitli alanlarda akademisyenler medya ve iletişim üzerine soldan ve sağdan çalışıyorlar ve onların heyecanlarını anlayışla karşılıyorum ve çabalarını alkışlıyorum. Ancak literatürü okuduğumda bu araştırmacıların “medya” ve “iletişim” sözcüklerini kullanırken akıllarında ne olduğunu çoğu kez merak ediyorum.

Yani iletişim akademisyenleri olarak, kendi ilgi alanlarımızdaki benzerliği kolayca görebilirsin. En değerlisi, bu özel sayıda birlikte çalışma fırsatı. Söylememe bile gerek yok, ilgini ve iletişime felsefi açıdan yaklaşma kararını – “felsefi olmak” ne anlama gelirse gelsin- sevdim.

Kendi yaklaşımım ile ilgili de bir iki söz söyleyeyim. Yunanlı düşünürlerden öğrendiğimiz gibi iletişim sadece iletişimin içinde ve iletişim aracılığıyla bir kavram olarak işlenebilir. Bu benim başlangıç noktam. Bu noktadan itibaren iletişimi felsefileştirmenin benim için anlamı, felsefi geleneği (benim durumumda kabul etmem gerekir ki bu daha ziyade Batı Felsefesi) takip etmek, onu incelemek ve böylelikle iletişim kavramının nasıl anlaşıldığını ve tarihteki tüm değişimlerin ışığında nasıl açık bir şekilde dile getirildiğini görmek. Şahsen Heidegger, Derrida ve pek çok yapısalcı vb. modern düşünürü kendi yaklaşımım için faydalı buluyorum. Bu doğrultuda kendimi, dil-merkezli perspektifi benimseyen ve buradan iletişim fenomeni üzerine düşünen biri olarak görüyorum. Belki senin de Joyce gibi modern yazarlara olan ilgin bu benzer yönelimden kaynaklanıyordu.

BC: “İletişim Felsefesi” iletişim kavramını nasıl anladığımı yansıtıyor. İletişim felsefesi üzerine ne düşündüğümü detaylı bir şekilde bir kitap haline getirmek isterim ve bu kitap, aynı zamanda benim 2016-2017 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye’de gerçekleştirdiğim, “*Ulysses Vakası* İletişim Felsefesinin Nasıl İnceleneceği Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çözümleme” başlıklı araştırma projeme de dayanıyor. Araştırma projem esnasında iletişim felsefesinin iletişim ve felsefe alanları için hala muğlak bir alan

olduğunun farkına vardım.* Farklı ülkelerin akademilerinde iletişim felsefesinin nasıl ele alındığını incelemek; iletişim çalışmalarına ilişkin ‘düşüncenin yeni yollarını’ yaratma konusunda bana iyi bir fikir verdi. Düşüncelerimi özellikle iletişim felsefesi üzerine çalışanlarla paylaşmak ve bu konuda ne yapıyoruz ve daha başka neler yapabiliriz diye tartışacağımız bir ağ oluşturmayı isterim. Söz konusu araştırma projesi esnasında sizinle tanışmak ve bu tema sayısında da beraber çalışma şansına sahip olmak; benim için bu amacımı gerçekleştirme konusunda atılacak ilk adımlar anlamına geliyor.

Bir alanı çalışmaktan anladığım şey tanımlamalar yapmak olmadığı için iletişim felsefesini tanımlamak benim için her zaman zor olmuştur. Ben, en iyisi olacağı için değil; ama farklı olacağı için *kendi* iletişim felsefemi ortaya çıkarmak üzere buradayım. ‘Bu defa farklı olacak’ demenin kulağa daha çok bir klişe gibi geleceğinin de tamamen farkındayım. Ama ne yapabilirim? Şimdilik sadece *Ulysses Vakasının* nasıl farklı olacağını göreceğinizi söyleyebilirim.

Kendimize güvenmek; akademideki alışkanlıkları ve önyargıları değiştirmek için ihtiyacımız olan şey. Eleştirel düşünce, yaratıcı bir düşünce olmak zorunda. Bir akademisyenin kendi fikirlerinin olması son derece önemli ve bana göre kişinin iletişim felsefesini kendine özgü bir biçimde anlaması ve yazması gerekir. Aslında James Joyce’un *Ulysses*’i yıllar önce onu ilk okuduğumda gözlerimi açmıştı ve şunu fark ettim ki yazı söz konusu olduğunda yapamayacağım hiçbir şey yok. Joyce’un romanı, herkes tarafından “anlaşılmaz” diye nitelendirildiği için dikkatimi çekmemişti. Joyce hakkındaki bilgi, anlaşılmazlık üzerine inşa edilmiştir. Ama Joyce’un nasıl okunacağına ilişkin metinlerin rehberliğine başvurmadan Joyce’u kendi başıma okuduğumda onun aslında okunabilir olduğunu gördüm. Onu yazmaya bir çağrı olarak aldım! Yazıyı her zaman düşünceleri ifade etmenin bir yöntemi olarak değil; düşüncenin ta kendisi olarak düşündüm. *Yazının farkını* açığa vuran Derrida, Deleuze, Nietzsche gibi filozoflar ve Joyce, Beckett, Kafka, Blanchot ve Sartre gibi yazarlar, bana tek bir şekilde anlamanın (yazmanın) olmadığını gösterdiler. Kendi iletişim felsefesi anlayışımın ne olduğunu anlatmak için tek bir ifade seçmem gerekseydi bu; iletişim felsefesi, yazının içinde/üzerinde bir yaratıdır, olurdu.

---

* Araştırma projemin Amerika’daki saha notlarına dayanan makalem, *Moment Dergi*’de yayınlandı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Canar, B. (2017). On the Remains of Guesses: Searching for a Philosophy of Communication in Academia. *Moment Dergi: Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*. 4 (1): 85-112.

Şimdi bu sayı hakkında konuşmaya geldi sıra. İletişim Felsefesi sayısına oldukça fazla ilgi ve başvuru vardı. Dikkatli ve detaylı değerlendirmeleri için bu sayının hakemlerine teşekkür borçluyum. On beş tema ve tema dışı başvurudan yalnızca beş makale yayına kabul edildi. Tema makaleleri; Garnett Butchart'ın *yankısıyla* başlayıp Arus Yumul'un *sessizliğiyle* sona eriyor. Böylelikle, sözler başlamadan önce, ses ve sessizlikle güzel bir uyum yakalıyoruz. İletişimi bir dinleme sorunu olarak ele aldığı için Butchart'ın ses ve dinlemeye ilişkin araştırması düşündürücü. Bana göre bu makale, iletişimi "felsefi" açıdan ele almak için bir tür başlangıç noktası olarak düşünülebilir.

Yumul'un *Dan Pagis'in Şiirinde Bir İletişim Aracı Olarak Sessizlik* başlıklı çalışması sessizliğin Pagis için ne anlama geldiğini ortaya koyuyor. Bu sessizlik, Yumul'un ifadesiyle, "sözcüklerden daha etkileyicidir, daha yüksek sesle konuşur ve daha derindir". Yumul'un Pagis'in "Mühürlü Bir Tren Vagonunda Kurşun Kalemle Yazılmıştır" şiirini okuyuşu; yalnızca Adorno'nun "Auschwitz'den sonra artık şiir yazılamaz" ifadesinin altını çizmez; bu okuma aynı zamanda iletişim felsefesini edebiyat açısından ele alma çabası olarak da düşünülebilir.

BGC: Edebi yazı, anlaşılabilir bir biçimde iletişim ve medya üzerine düşününce bir ilham kaynağıdır. Her muhteşem yazar, çok iyi olmayanlar bile, onların metinlerine taşıdığımız sorular bağlamında birer iletişim felsefecisi olarak okunabilir. Yani bana göre bir şeyin ilginç olup olmayacağını belirleyen şey, en başta sormayı başardığımız ya da başaramadığımız sorulardır. Joyce, J. K. Rowling değildir; ama bir okuyucu, her ikisiyle de muhteşem işlere imza atabilir. Yine de senin Joyce'la ilgili olarak nereden başladığını elbette görebiliyorum.

Sessizlik yoksa hiç bir ses duyulamaz. Aynı nedenle, seslerin ortadan kaybolmasıyla ya da yok olmasıyla da olsa sessizlik her zaman duyulur. Ses, sessizliğin ötekisidir ya da tam tersi. Bu apaçık görünüyor. Bana ilginç gelen soru şudur: Ses açığa çıktığında, duyulduğunda ne amaçlıyor? Ses kendini açığa vurduğunda ne istiyor? Çok sayıda düşünür düşüncenin nesnesi olarak ses hakkında yazmışlardır. Onlardan öğrendiklerime göre böylesi bir ses bir manifestodur, bir bulunuş haline gelişir. Bu kulağa (iyi) gelir; bu; *es gibt, cella donne, il ya'yı* verir. Garnet Butchart'ın yazısı bu konuya işaret ediyor ve düşünmeye devam edeceğimiz bir konu olarak kalmaya devam edecek. Sessizlik daima sağırlaştırır. Bir bedenimiz olduğu sürece mutlak bir sessizlik imkânsızdır. Bedenimiz ses çıkarır ve her zaman kendini duyar. Her durumda, duyduğumuz ilk ses, bizim olduğu kadar bir anne(öteki)nin [(m)other] olan kendi bedenimizden gelir. O halde nasıl olur da sessizlik ifade edilmez olabilir?

Şiir ve müzik ilişkisi benim için bahsedilmesi çok karmaşık ve zor bir konudur. Yazının nasıl olduğu ya da şiirin nasıl yazıldığı, insan deneyimlerine tanıklık etmeyi başarıp başaramadığı üzerinde yorum yapabilecek durumda değilim. Kişisel olarak, şiir, dilin sınırları ve deneyimler arasındaki ilişkilere ilişkin bir fikrim yok. Özel sayımızı aklımda tutarak, tek söyleyebileceğim şey iletişim meydana gelmelidir ve meydana gelmiştir. Her şey onun sonucudur-*la cindre mème*.

BC: Philippe Theophanidis'in François Laruelle üzerine makalesi, Laruelle Türkiye'de pek tanınmayan bir filozof olduğu için dikkate değer. İnanıyorum ki, bu makalenin Laruelle'in yöntemiyle iletişim felsefesini tanıtmada konusunda çok önemli bir işlevi var. Ayrıca "olmayan-felsefe" (*non-philosophy*); iletişim felsefesini farklı düşünmek için muhtemelen en kullanışlı kavramlardan biri.

BGC: F. Laruelle önemli ve farkına varılmamış bir filozof. Bana göre ve inanıyorum ki pek çok kişiye göre de, onun yazıları oldukça soyut, katı bir biçimde meta-felsefi, sınırlarının ne olduğunu fark eden konuşmanın ne olduğunu söylemeye çalışmasının sınırlarında. Belki de tam da bu sebeple, iletişim hakkında söyleyecek, ki bunlar, ona göre, metne ilave edilen görkemli felsefi söylemlerle işliyor, ilginç şeyleri var. Onun metafizik, daha ziyade anti-metafizik olan Bir nosyonu, onun olmayan-felsefesi için anahtardır. Bu kavramın imalarını veya dallanıp budaklanmalarını düşünme konusunda yeterince deneyimli değilim ama bunun materyalizme yeniden fakat değişik bir şekilde yaklaşmamıza fırsat verecek kadar önemli olduğunu düşünüyorum. Theophanidis'in katkısı Laruelle'i bir iletişim felsefecisi olarak tanıtan benim bildiğim az sayıdaki çalışmadan biri. Umuyorum ki insanların Laruelle'in çalışmalarını sindirecek zamanları oldukça felsefeyi bir "ileti" olarak okuma yönündeki herhangi bir girişiminin faydalı olduğu ispatlanacak.

BC: Sesi, sessizliği veya olmayan-felsefeyi düşünmek; aslında sadece üç makale hakkında ipuçları veriyor ama bu sayıda Umut Yener Kara'dan *Video Oyunlarında Zaman ve Mekân: Bir Taslak* ve Çiğdem Yasemin Ünlü'den *Retorikte Alan Temelli Dönüş ve Katılımcı Eleştirel Retorik* olmak üzere iki dikkate değer katkı daha var.

Video Oyunlarındaki zamanı ve mekânı felsefi açıdan ele almak; meydan okuyucudur ve bu konuda pek çok yaklaşım bulunabilir. Daha zorlayıcı ve dikkate değer olansa, Kara, kendi anlayışını Alman medya kuramcısı Friedrich Kittler'in yardımıyla

sunarken, bu konuyu özellikle belirli bir yaklaşım çerçevesinde ele almıyor. Bu makalenin yazım tarzı, klasik akademik makale yazım tarzından da farklı.

Ünlü'nün katılımcı eleştirel retoriğin temel özellikleri hakkındaki makalesi, kapsamlı bir biçimde literatürdeki "yeni" retoriği okuyuculara tanıtıyor ve bu anlamda da çalışmanın oldukça bilgilendirici olduğunu düşünüyorum.

BGC: Evet, video oyunlarına gelirsek, bunlar çok çeşitli nedenlerle ve pek çok insan tarafından rağbet görüyor. Ne yazık ki, ben eski kuşağım; üzücü veya değil; hayatımda hiç video oyunu oynamadım. Yani, basitçe bir ekranın önünde oturarak oynanan herhangi bir "oyun" konusunda tam anlamıyla bir cahilim. Retoriğin bakış açısıyla video oyunlarına bakan akademisyenlerin çalışmaları hakkında ise az bilgi sahibiyim. Bence, "retorik yaklaşım" her türden fenomene uyarlanabilir, bu fenomenler, Ricoeur'un uzun zaman önce göstermiş olduğu gibi, "metinler" olarak okunabildiği sürece. Retorik, dil oyunları, video oyunları, edimseller (*performatives*), oyun (*play*)... Bunların hepsi birbiriyle ilişkili belki de temelde hepsi bir. Hepsi tamamen oyun ama bu oyunlar çok ciddi olabilir.

Bazı yazıları otuz yıldan fazla bir süredir İngilizcede olsa da Kittler, İngilizce konuşan dünyada ve ötesinde yeni yeni popülerlik kazanıyor gibi görünüyor. İletişime ve medyaya materyalist yaklaşımı doğru ve klasikler ve özellikle de Alman Romantizmi konusundaki birikimi nedeniyle bu konuda iyi olduğunu düşünüyorum. Kittler'den ve onun takipçilerinden öğrenmeye çalıştığım şey, telefon gibi, sinema gibi veya herhangi bir medya formunun tarihsel analiziyle çok ilgili değil, bütün medya doğası gereği "dilsel" olduğu için.

BC: Düşünüyorum da ben de eski kuşak sayılırım çünkü ben de hiç video oyunu oynamadım. Sadece nasıl oyun oynanacağını biliyorum. Öte yandan, oyun (*play*) ya da oyun (*game*) kavramı hakkındaki çalışmaları okumayı gerçekten seviyorum. Ve İngilizce konuşan dünyadaki popülerliğinin aksine Kittler benim için yeni bir isim sayılır.

İletişim felsefesini ne dil felsefesi açısından ne de retorik açısından ele alsam da, retorik çalışmalarıyla dil felsefesi çalışmalarının son derece değerli olduğunu düşünüyorum. Şunu söyleyebilirim ki, bu alanlar iletişim felsefesiyle ilgili çalışmaların çeşitliliğini arttırmada hâlâ önemli referanslar gibi görünüyor.

Teşekkür

İletişim felsefesi üzerine düşüncelerini bizimle paylaşan Ronald C. Arnett'e ve Johan Siebers'a teşekkür ederiz. Hem Arnett hem de Siebers bu alanda çok tanınan, seçkin düşünürler ve onların *Moment Dergi'*ye karşı gösterdikleri yürekten ilgileri ve nazik destekleri bizim için kesinlikle çok değerli katkılar.

Srinivas Lankala'ya, Gökçe Özsü'ya, Mutlu Binark'a ve Tezcan Durna'ya bu sayıda yer alan kayda değer yazıları için teşekkür borçluyuz. Ayrıca Adrienn Jelinek'e ve Polity Books'a destekleri için teşekkür ederiz. Jelinek'in Byung-Chul Han'ın en son yayınlanan kitabını bize çok kısa bir sürede gönderme konusundaki yardımları kesinlikle unutulmaz.

Son olarak, *Moment Dergi'*nin editöryel ekibine minnettarız. Yayın sekreterleri Emre Canpolat, Gökçe Baydar Çavdar ve Özge Özdemir bu sayı için cömertçe vakitlerini ayırdılar ve deneyimlerini paylaştılar. Web editörümüz Erkin Gökçer Erdem, editöryel süreçte karşılaştığımız teknik sorunları çözmek için her daim hazırды. Bize göre, *Moment Dergi* kendisinin güzel tasarımına çok şey borçlu.

Dil editörlerimiz Ezgi Sertalp, Beren Kandemir, Gülay Acar ve Ozan Çavdar az zamanda olağanüstü bir iş başardılar. İnanıyoruz ki, onların titiz çalışması bu sayıyı dikkate değer kılacaktır.

Ayrıca, *Moment Dergi* editörü Mutlu Binark'a, editör yardımcıları Emek Çaylı Rahte'ye ve Hatice Şule Gelibolu'ya teşekkür ederiz. Onların içten yardımseverliğiyle her şey daha kolay oldu.

Tema editörlerinden bu kadar, sayının keyfini çıkarın! Herkese iyi okumalar...

Burcu Canar

Briankle G. Chang